

INDIVIDEN OCH SKOLAN

Skall kommunerna få göra vad de vill med skolans resurser?

Slå ihop alla grundskolans resurser till en enda stor kaka. Låt sedan kommuner och skolenheter förfoga över den kakan. Låt deras beslut vara bundna endast till vissa grovt uppdrag-ramar.

Handla likaledes med gymnasieskolans förstärkningsresurser.

Gör statsbidragssystemet obundet av lärares och skolledares löner.

De här tankegångarna har nyligen släppts fram av SSK – Utredningen om skolan, staten och kommunerna. Den lade nyligen fram ett delbetänkande i form av en diskussionspromemoria som nu kommer att sändas ut på remiss till olika instanser. Betänkandet innehåller inga konkreta förslag till ändringar men visar ändå med all önskvärd tydlighet vilken karaktär huvudbetänkandet en gång kan komma att få.

□ □ Den läsare, som till äventyrs tyckt att SIA:s förslag varit alltför revolutionerande, får nu förbereda sig på en ny chock. SSK-utredningens delbetänkande, kallat *Indviden och skolan*, är ett verkligt hett papper. De synpunkter på förändringar i skolans organisation och resursanvändning som där läggs fram kommer – om förändringarna genomförs – i mycket hög grad påverka lärarnas situation – för att inte tala om elevernas.

Utredningen har till uppgift att ge förslag till en omfördelning av ansvaret för skolans verksamhet till kommunerna och inom kommunerna till de enskilda skolorna. Ett centralt problem i det sammanhanget är huruvida en förskjutning av ansvaret till kommunerna kommer att göra det möjligt att bibehålla ett enhetligt skolsystem och en likvärdig utbildningsstandard över hela landet. Utredningen svarar *ja* på den frågan. Om man gör en jämförelse beträffande skolans resultat mellan olika regioner finner man att skillnaderna, (såsom de avspeglar sig i betyg) är små. Detsamma gäller också i stort sett vid jämförelser mellan olika kommuner. Det är först när man jämför enskilda skolor, klassers och elevers resultat inom samma kommun som man finner verkliga differenser. De egentliga problemen att utjämna skillnaderna finns alltså i de enskilda skolorna och klasserna, säger utredningen och drar den slutsatsen att ansvaret för skolan måste förskjutas från staten, till i första hand kommunerna men i andra hand till skolor, klasser och individer. Men här, påpekar SSK, måste man finna en lämplig avvägning mellan lokal frihet och cen-

tral ledning. Hur långt kan man gå utan att avhända sig de fördelar som ligger i en enhetlig och likvärdig skola?

Totalresurs

Ja, åtminstone går SSK långt i sin diskussionspromemoria. Man föreslår till exempel beträffande grundskolan att *alla* resurser – de statliga basresurserna och förstärkningsresurserna + övriga resurser som bestrids av kommunala medel – slås ihop till en enda stor kaka. Denna totala resurs skall få bilda en ekonomisk ram för skolans organisation. De gränser för resursanvändningen som SSK trots allt satt upp – nämligen den att endast 15 procent av förstärkningsresursen får användas till annat än lärarinsatser samt den s k "länskolnämndens resursen" – vill SSK slopa.

Förslaget innebär bl a också att alternativkurserna på högstadiet skall försvinna. Alternativkurser tar för sig resurser i anspråk, säger utredningen och framhåller dessutom att valet av kurs är betingat mindre av elevernas begåvningsförutsättningar än av ambitioner och social bakgrund. Om man övergår till en enhetligare kursuppläggning frigör man resurser som kan användas effektivare, menar utredningen.

Vad gäller specialundervisningen framhåller SSK liksom SIA att specialundervisningen bör vara mindre en fråga om organisation och mer en fråga om speciell pedagogik och metodik. Utredningen nämner ingenting om att bilda grupper av typ nuvarande hjälpklasser skall behöva finnas kvar i framtiden.

Exempel på ramtimplan för grundskolan

Ämne	Lågstadiet (L) årskurs			Mellanstadiet (M) årskurs				Högstadiet (H) årskurs				LMH	
	1	2	3	1-3	4	5	6	4-6	7	8	9	7-9	Stamtimplan
Svenska	9	11	9	29	9	8	9	26	3	3	4	10	65
Matematik	4	4	5	13	5	5	5	15	4	4	4	12	40
Engelska		2	2	4	2	2	4	10	3	3	3	9	21
Musik	1	1	2	4	2	2	1	5	2	1	3	12	10
Teckning					2	2	2	6	2	2	1	5	11
Slöjd			2	2	3	3	3	9	2	2	1	5	16
Hemkunskap										3	2	5	5
Gymnastik	1	2	3	6	3	3	3	9	3	3	3	9	24
Orienteringsämnen	5	6	7	18	8	8	8	24	10	10	10	30	72
Tillvalsämnen									4	3	4	11	11
Maximitid*	20	24	30	74	34	35	35	104	33	33	33	99	277
Minimitid	16	20	26	68	30	31	31	95	29	29	29	90	253

*Härutöver får kommunerna besluta om fria aktiviteter inom skoldagens ram.

Antalet elevveckotimmar skall enligt ovanstående tabell kunna variera med 4 timmar. Sedan skall man lokalt också kunna besluta om att inom uppdragsramar öka eller minska antalet veckotimmar i de enskilda ämnena.

Synpunkter skall vara inne 1 oktober

Diskussionspromemorian "Individen och samhället" från SSK sänds ut till alla skolor, till personalens, elevernas, föräldrarnas och andra organisationer samt till berörda myndigheter. Intresserade bereds därigenom tillfälle att komma med synpunkter och förslag till utredningen fram till den 1 oktober 1975.

LR kommer också att skicka ut promemorian för intern remissbehandling.

Utredningen menar att det på mellanstadiet finns behov av ökade individualiseringsmöjligheter, framför allt för färdighetsträningen i svenska och matematik. Tydligt föresvävar det utredningen att dessa resurser skall tas från andra stadier, t ex högstadiet. Det heter nämligen i betänkandet: "Ett friare utnyttjande av förstärkningsanordningarna skulle ge en skola möjlighet att tillfredsställa detta behov, t ex genom omdisponering av en del av nu utgående resurser för andra stadier och för speciella ändamål."

Ramtimplan

En ramtimplan för grundskolan skisseras också (se tabell sid 14).

Ramtimplanen motsvarar, säger utredningen följande krav:

- Att medge
- individuell anpassning av studiegångar,
- minskning eller ökning av antalet elevveckotimmar per årskurs inom vissa ramar,
- förändringar av undervisningstiden periodvis, t ex successiv ökning av undervisningstiden från ett stadium till ett annat,
- omfördelning av antalet elevveckotimmar mellan fasta och fria aktiviteter,
- jämkning av antalet elevveckotimmar mellan olika ämnen samt
- omfördelning av antalet elevveckotimmar mellan årskurser.

SSK gör också en genomgång av gymnasieskolans förstärkningsanordningar. Liksom när det gäller grundskolan påpekar man att en ökad frihet i användningen av resurserna är nödvändig. Alla förstärkningsanordningar, inklusive dem som är knutna till timplanerna, bör således föras ihop till en klumpsumma för lokal disposition. Nuvarande timplaner skall få utgöra stomtimplaner och endast ange elevernas undervisningstid. Sedan skulle en betydande lokal frihet att organisera och genomföra undervisningen ges till kommuner och skolenheter.

Utredningen pekar också på gymnasieskolans behov av specialundervisning. Elever som i grundskolan erhöll specialundervisning har vanligen behov av extra insatser även efter att de övergått till gymnasieskolan, menar utredningen. För att utbildningen för dessa elever skall bli godtagbar, är det ofta nödvändigt med fortsatt specialundervisning. Gymnasieskolan måste ha resurser som gör det möjligt för eleverna i fråga att få en utbildning som ger dem förutsättningar för yrkesverksamhet eller fortsatt utbildning trots sina hinder.

En annan förändring, nödvändigt bl a

av arbetsmarknadsskäl, som är möjlig att vidta på kort sikt, säger utredningen, är att "sudda ut" den skarpa gränsen mellan yrkesförberedelse och studieförberedelse. Ett sätt att göra detta är att inrätta fler linjeanknutna specialkurser inom gymnasieskolans ram.

Gymnasieskolan

Det ingår inte i utredningens uppdrag att föreslå ändringar i gymnasieskolans timplaner. Men utredningen gör ändå ett grovt skisserat förslag till timplanförändring som, menar man, skulle kunna genomföras på längre sikt. Enligt förslaget bör svenska och gymnastik vara obligatoriska på både teoretiska och yrkesförberedande linjer. Linjerna bör dessutom innehålla linjespecifika ämnen och tillvalsämnen.

Varje ämne i gymnasieskolan skall kunna vara tillvalsämne. På de teoretiska linjerna skall man kunna välja yrkesförberedande ämnen och på de yrkesförberedande linjerna s k allmänna ämnen. På det sättet åstadkommes en långtgående integration mellan de olika linjerna och därmed får eleverna möjlighet att få personligt utformade studieprogram.

"Alla linjer bör erbjuda yrkesförberedande kurser" och "Alla linjer bör erbjuda eleverna möjlighet att erhålla allmän behörighet för högre studier, antingen inom ramen för de obligatoriska ämnena eller genom tillval", skriver SSK.

För övrigt framhåller utredningen att när man i framtiden skall reformera gymnasieskolan bör man inordna densamma i ett varvat utbildningssystem, som beaktar behovet av återkommande utbildning.

I ett avsnitt behandlas gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Det finns, säger utredningen, många faktorer som pekar på att gymnasieskolan och vuxenutbildningen bör samordnas inte minst i fråga om resursutnyttjandet. SSK avser att i samverkan med andra utredningar inom vuxenutbildningsområdet överväga hur en samordning mellan ungdomsskolan och vuxenutbildningen bör utformas.

Det ökade lokala ansvar som SSK skisserar innebär inte bara att kommunerna/skolenheterna skall, inom vissa ramar, få bestämma om skolans innehåll och den enskilda skolans organisation.

Den innebär också att kommunerna skall få besluta om organisationen i stort – indelning i elevområden, skolenheter, rektorsområden, skolanläggningar.

Ett sådant ökat ansvarstagande medför ett motsvarande ökat lokalt ansvar för ekonomin och det är i detta sammanhang som statsbidragssystemet kommer på tapeten. Det nuvarande statsbidragssystemet bygger nästan helt på lönekostnaderna för lärare och skolledare. Det är bundet till vissa resurser. Det måste göras neutralt, till såväl kostnader som resursanvändning, säger SSK. Ett framtida statsbidrag bör helst kunna utgå med ett bestämt (värdebeständigt) belopp vilken skolorganisation och med vilka resurser kommunen än valt för att förverkliga de mål som staten ställt upp för skolan.

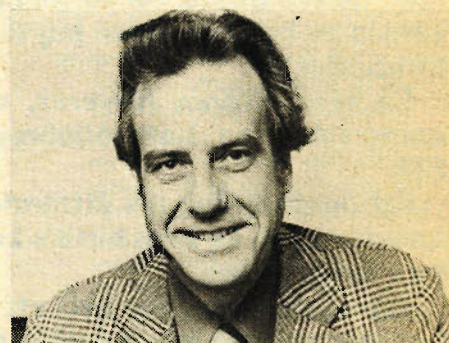
I ett kapitel behandlar utredningen inflytandefrågorna. Man menar att man inte utan vidare kan ge skolans personal inflytande efter de principer som t ex gäller parterna på stora delar av arbetsmarknaden i övrigt. Vad är det då som hindrar detta? Jo, personalens inflytande måste begränsas av elevernas och föräldrarnas rätt till inflytande. Vidare måste man ta hänsyn till de politiska organens rätt till inflytande. ■

Göran Kalin:

"Svårt att se konsekvenserna för lärarna av SSK-propåerna"

Av den debattbok "Individen och skolan" som SSK nu skickar ut framgår det tyvärr inte särskilt klart vilka konsekvenserna av de olika uppslagen blir för lärarnas del. Många förslag rör frågor som är eller blir förhandlingsbara. Det fastslår LR:s ordförande Göran Kalin i en kommentar till boken. En del förslag rimmar också dåligt med SSK:s allmänna strävan att ge eleverna en bättre individuellt anpassad undervisning.

Som framgick av artikel på sid 1 i nr 6/75 av SV har ytterligare fem sakkunniga knutits till utredningen.

□ □ Informationen om att SSK-utredningen skulle utvidgas, ja, mer än fördubblas, var bristfällig, fastslår Göran Kalin. De nytillkomna sakkunniga måste nu ges tid att sätta sig in i problemen, vilket ofrånkomligt leder till att SSK-arbetet blir försenat. Men man förstår att alla politiska partier har intresse av att vara representerade i SSK-arbetet eftersom detta rör mycket viktiga frågor.

– Jag är dock väldigt förvånad över att departementet tydligen inte heller nu på allvar övervägt att låta personalorganisationernas representanter i utredningsarbetet – de har nu ställningen som experter – också bli sakkunniga. Bland dessa ingår nu företrädare för samtliga partier och arbetsgivar sidans båda intressegrupperingar stat och kommun men personalsidan är fortfarande inte företräd av sakkunniga. Och det är ändå en utredning som ju bl a har till en mycket central uppgift att pröva möjligheten att ge personalen ett ökat inflytande.

– I och för sig kan det förstås vara en fördel att bara vara expert eftersom en expert måste anses obunden i förhållande till utredningens framtida ställningstaganden. Experterna deltar ju inte i besluten. Men å andra sidan anser jag att inte minst arbetsgivar sidan kunde ha glädje av att den och arbetstagar sidan företrädes av jämbördiga representanter.

– SSK tar ju i stor utsträckning upp frågor som är eller blir förhandlingsbara. Och jag är oroad av att vi på personalsidan på nytt har att se fram mot ett förnyat mödosamt förhandlande på områden där vi redan nu nått resultat genom överläggningar eller förhandlingar.

– I och med att SSK nu sänt ut debattskriften "Individen och skolan" visar utredningen en öppenhet mot allmänheten som är glädjande och som kan leda till en konstruktiv debatt.

– Skriften öppnar synnerligen intressanta perspektiv. Men, det måste jag betona, man kan inte ur den läsa ut alla konsekvenser de olika uppslagen leder till för personalen. Det är t ex en stor brist i boken att man inte klart kan se hur debattuppslagen påverkar lärarnas trygghet i anställningen och deras arbetssituation.

– En av SSK:s huvudtankar är att man skall decentralisera beslutanderät-

ten på undervisningsområdet i stor utsträckning. Det kan ske till kommunerna, vilket inte förefaller oss lärare vara en särskilt långt gående decentralisering med de stora kommuner vi nu har, eller till enskilda skolenheter. Under alla förhållanden måste detta dock innebära stora svårigheter när det gäller att behålla det enhetliga skolsystem direktiven för utredningen förutsätter.

– På tal om ett ökat lokalt inflytande och ansvar säger debattboken att man då man diskuterar ett ökat arbetstagarinflytande i skolan också måste beakta elevernas och föräldrarnas rätt till inflytande. Här skiljer sig skolan på sätt och vis från annan samhällsverksamhet, påpekar boken och tillägger: "När det gäller skolverksamheten kan man därför inte utan vidare överföra de principer som t ex gäller parterna på stora delar av arbetsmarknaden i övrigt."

– Men ett sådant resonemang står sig inte vid närmare analys, framhåller Göran Kalin vidare. Man kan göra en jämförelse med ett annat område. Som t ex passagerare i ett kommunalt trafikföretag skulle jag – enligt SSK-resonemang – inte nöja mig med att politiker representerar mig utan kräva ett direkt inflytande i trafikföretagets ledning på olika nivåer, vilket sedan skulle anföras som skäl för att begränsa inflytandet för företagets egen personal.

– En helt fri resursanvändning pläderar debattskriften vidare för. Man vill här alltså åstadkomma en radikalare förändring än SIA. Från lärarsidan måste vi då se till att vi genom förhandlingar åtminstone behåller status quo i det kärva arbetsmarknadsläge lärarna nu befinner sig.

– Debattboken uttalar sig för att alternativkurserna i grundskolan skall försvinna. Man måste fråga sig vilka pedagogiska bedömningar som ligger bakom denna propå. Tas alternativkurserna bort blir det betydligt svårare att anpassa innehållet i undervisningen till eleverna i de stora undervisningsgrupper vi tycks få även i fortsättningen. Debattbokens förslag på den här punkten rimmar verkligen illa med dess principiella strävan i övrigt, nämligen att ge individen en bättre undervisning.

– LR måste som fackförbund också beakta de konsekvenser ett avskaffande av alternativkurserna får för lärarnas arbetsmarknad och arbetssituation, fastslår Göran Kalin vidare. ■